

П.М. Мітрухов

ад'юнкт

(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.344 (477)

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ

Висвітлено правові витoki незаконного поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Ключові слова: злочини проти громадської безпеки, злочини, пов'язані з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, зброя, бойові припаси, вибухові речовини.

Освещены правовые истоки незаконного обращением с оружием, боевыми припасами или взрывчатыми веществами.

Ключевые слова: преступления против общественной безопасности, преступления, связанные с незаконным обращением оружия, боевых припасов или взрывчатых веществ, оружие, боеприпасы, взрывчатые вещества.

The main idea of this article is legal input sources of illegal circulation of weapons, ammunition or explosives.

Keywords: crimes against public security, crimes related to illegal handling of weapons, ammunition or explosives, weapons, ammunition and explosives.

Постановка проблеми. Проблема оперативної розробки осіб, які займаються незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, частково знайшла своє відображення в історичній, юридичній та іншій літературі. В наукових дослідженнях різною мірою розкрито теоретико-правові засади оперативної розробки осіб, що займаються незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, які можна розглянути за такою періодизацією: наукові дослідження у дореволюційний період (до 1917) і післяреволюційний період, який, у свою чергу, поділяється на: радянський період (1922–1991 роки) і період незалежної України (з 1991 і до теперішнього часу). Ця проблематика у різні часи досліджувалась з різних точок зору та позицій.

Боротьба з незаконною торгівлею зброї є надзвичайно актуальною для всієї міжнародної спільноти, у тому числі для сучасної України. Так як серед неофіційних джерел отримання прибутків у світі перші три місця займають торгівля наркотиками, зброєю і людьми [1].

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Правові проблеми незаконного обігу зброї, бойових припасів та вибухових речовин за останні роки вивчали: С.В. Діденко; П.Д. Біленчук; В.О. Орлянський; В.В. Арешонков; А.В. Кофанов; Я.В. Новак; В.М. Шевчук; О.М. Бокій; І.В. Бойко; В.І. Ткаченко; І.М. Козаченко; М.М. Майстренко; М.В. Кобець; Н.Є. Філіпенко; В.І. Пашенко; В.О. Васильєва; К.В. Антонов; Т.М. Бульба; А.В. Корнієць. Питання відповідальності за злочини, пов'язані з незаконним обігом зброї, досліджували у своїх працях учені з кримінального права: Я.М. Брайнін; О.М. Бандурка; В.І. Борисов; В.К. Грищук; О.М. Костенко; О.П. Литвин; П.С. Матишевський; О.М. Сарнавський; В.Я. Тацій; П.Л. Фріс. Але вони не достатньо приділили уваги вивченню правових проблем незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Ці питання були вивчені в роботах М.Г. Пінчука, В.П. Меживого,; В.І. Рибачука, Т.М. Приходько, В.М. Бараняка, В.П. Тихого та ін., однак, на наш погляд, в їх роботах є деякі прогалини, вивченню яких буде присвячена наша стаття.

Найпоширенішим є масив наукової літератури, що присвячений вивченню криміналістичної та кримінально-правової характеристики злочинів, пов'язаних зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, а також оперативної розробки осіб, які вчиняли окремі види злочинів у різні часи та періоди. Найчастіше розглядалася ця проблематика у радянський і пострадянський періоди. Але у різні часи у суспільстві виникала своя специфічна ситуація та свої умови, які впливали на формування вітчизняного законодавства, проблеми в науці, їх розвиток та зміну. Наприклад, знищення царської імперії, Жовтнева революція 1917 р., Перша та Друга світові війни, створення та знищення СРСР та багато інших умов і ситуацій. Щоб дізнатися чому ця проблема склалася у нинішньому суспільстві, треба висвітлити її витоки. У зв'язку з цим вельми важливим уявляється

ленінське положення про те, що необхідно «... не забывать основной исторической связи, смотреть на каждый вопрос с точки зрения того, как известное явление в истории возникло, какие главные этапы в своем развитии это явление проходило, и с точки зрения этого его развития смотреть, чем данная вещь стала теперь» [2, с. 67]. Або, як казали у 50–60 рр. ХІХ століття поети, драматурги і філософи під вигаданим портретом Козьми Петровича Пруткова: «Зри в корень» [3, с. 20].

Тому метою статті є висвітлення дореволюційного історичного аспекту незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами.

Виклад основного матеріалу. Зупинимось на деяких історичних аспектах, пов'язаних з виникненням та розвитком незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами.

На сьогодні не існує єдиної загальновизнаної періодизації первісного ладу. Під час його вивчення дослідники використовували різноманітні типи періодизації, в основу яких покладено різні категорії.

В основу археологічної періодизації покладено домінуючу роль того чи іншого матеріалу при виготовленні знарядь праці: каменю, міді, бронзи та заліза. Згідно з цим археологи виділяють «Кам'яний вік», "Мідно-кам'яний вік", "Бронзовий вік", "Залізний вік" [4, с. 5]. Абсолютні датування для цих періодів отримують за допомогою природничо-наукових методів (радіо-вуглецевого, геологічних датувань, дендрохронології і т.п.) [5]. В цілому хронологічні рамки у різних культур відрізняються. Якщо розглядати ранню історію України, то це приблизно 200000 років до н.е. – 9 століття н.е. [6]. Знаряддями даного періоду були: рівнобедрені гостроконечники, прості скребла, шельські рубила, різні ножі, трапецієподібні мікроліти, наконечники стріл із кременю, каменю, кістки та ін. [7, с. 6–8, с. 35, с. 89].

В епоху енеоліту (мідно-кам'яний вік, IV–III тис. до н. е.) людьми освоюється гаряча обробка міді. Це пов'язано з поширенням гончарного виробництва, які дали потужні печі і природно сприяли освоєнню техніки гарячого кування, а надалі і лиття. У III–II тис. до н.е. на Україну мідь потрапляла з Балкан і Карпат. У XV–XI ст. до н. е. експлуатувалися мідні рудники Бахмутської улоговини (Донецьк, Луганськ). З видобутих брил піщанику рудокопи виплавляли мідні вкраплення. Отриману мідь відливали в злитки, якими торгували від Дніпра до Волги. Переваги мідних сплавів призвели до їх широкого застосування та виробництва. Бронзові знаряддя відрізнялися більшою корозійною стійкістю, пружністю, твердістю, гостротою леза. З II тис. до н. е. відбувається витіснення міді бронзою [8]. З бронзи виготовлялися кинджали, вислообухові сокири, трохи пізніше – втульчаті наконечники списів. Знаряддя включають плоскі сокири з напівкруглим лезом, провушні сокири, ножі. В кінці середнього бронзового століття з'являються перші бронзові мечі – потужна зброя, яка досягає високої досконалості в пізньому бронзовому та ранньому залізному століттях [9, с. 135]. Також починаючи з II тис. до

н.е. з'являються і перші залізні вироби, але як матеріал для знарядь залізо значно поступалося бронзі. Сиродуте залізо було м'яким – виготовлені з нього знаряддя швидко затуплялись, гнулися, не піддавалися загартуванню. Але досягнутий технологічний рівень металургії в епоху бронзи дозволив підняти металургію заліза на таку висоту, що в I тис. до н.е. була освоєна технологія одержання вуглецевих сталей і загартування. Це дало можливість виготовляти знаряддя з більшою твердістю. За часів Римської імперії зброю вже виготовляли із заліза і сталі. А це вже початок нового, залізного віку [8]. В хетських текстах залізо позначається словом *rag-zi-lum* (ср. лат. *ferrum* і рос. залізо), і залізні вироби вживалися хетами приблизно з початку другого тисячоліття до нашої ери. Те, що залізо дійсно відкрито в Хетії, підтверджується грецьким найменуванням сталі *Χάλυβας*, і тим, що в гробниці єгипетського фараона Тутанхамона (бл. 1350 р. до н. е.) був знайдений один з перших залізних кинджалів, певно подарований йому хетами, і що вже в Книзі Суддів Ізраїлевих (бл. 1200 р. до н. е.) описується застосування филистимлянами і хананеями цілих залізних колісниць. Пізніше технологія заліза поступово прийшла і в інші країни [10].

Розшукова діяльність у рабовласницький період здійснювалася від імені держави і церкви, мала дві таємні форми: інформаційно-пошукову і збір матеріалів стосовно осіб, дії яких були протиправні. Серед методів розшуку найбільш поширеними були: таємне або відкрите зовнішнє спостереження; таємне і відкрите опитування; таємний і відкритий огляд; таємне і гласне вилучення предметів, документів, зброї і ін.; агентурний метод [11, с. 39].

Зі зміною кожного століття відбувалася зміна і розвиток зброї та розшукової діяльності. Однак перші кроки у розвитку вогнепальної зброї і вибухових речовин до теперішнього часу ще недостатньо вивчені.

Так, американський вчений Peter A. Lorge вказує, що перша вогнепальна зброя (бамбуковий «вогняний спис» – прототип ручної пищалі) з'явилася в Китаї і відома з X століття [12, с. 43].

Фрідріх Енгельс у статті "Артилерія" писав, що в 1132 р. саме Чень Гуй винайшов вогнепальну зброю – пищаль, бамбуковий стовбур якого набивався димним порохом. При запалюванні пороху гнітом зі стовбура вилітало полум'я, що вражало суперника [13, с. 206–207].

Деякі історичні події вказують, що першу достовірну вказівку на виготовлення вогнепальної зброї містять флорентійські документи 1326 р., хоча є відомості про застосування такої зброї монголами ще в 1241 р. [14, с. 325]. Підтверджуючи це в своїй статті "Артилерія", Фрідріх Енгельс писав, що в XIII столітті порох на Близький Схід привезли завойовники – монголи. Звідти порох, а вірніше, ідея пороху та вогнепальної зброї прийшла в Європу, тому що вони мали традиційно розвинену металургію. З'явившись вперше в Північній Італії на початку XIV століття, вогнепальна зброя в 1340–1370-х роках поширюється по всій Європі [15, с. 164]. На Русі вогнепальна зброя з'явилася пізніше, ніж на Сході і За-

ході, і була завезена вперше з Німеччини через Ганзейський союз близько 1380–1382 р. [14, с. 325]. У 1382 р. русичі при обороні Москви від нападу татарських орд застосовували гармати, що стріляли димним порохом, і посудини, споряджені димним порохом [13, с. 206–207].

Костянтин Костянтинович Андреев, професор, доктор технічних наук, вивчаючи вибух і вибухові речовини вказує, що відкриття вибуху і його застосування, спочатку у військовій техніці, а потім і в гірничій справі, було зроблено задовго до використання інших джерел роботи – не тільки двигуна внутрішнього згорання і електромотора, але навіть і парової машини. Точний час цього відкриття не вдалося до цих пір встановити [16, с. 4].

Михайло Юрійович Курушин вказує, що порох винайшли китайці. Не тільки тому, що були розвиненою нацією, але й тому, що селітра в Китаї лежала буквально на поверхні. Змішавши її в VI столітті з сіркою і деревним вугіллям, китайці використовували порох для феєрверків, а у військовій справі – в металевих бомбах [15, с. 164].

В описі облоги монголами в 1232 р. міста Кай-Фун-Фу, столиці династії Цзінь, йдеться про «небопотрясающий гром», який виходив за допомогою апарату «Хо-Пао». Цей апарат являв собою залізний посуд, наповнений речовиною «йо», яка містила, ймовірно, як і в стародавній Греції, горючі речовини і селітру в ретельно перемішаному вигляді. Після закриття судини і нагрівання її на вогні він розривався зі страшним гуркотом, який, як вказується в описі, було чути нібито більше ніж на 100 лі, тобто на відстань 55 кілометрів.

Якщо вірити цьому опису, що включає і деякі подробиці про застосування «Хо-Пао» при відображенні облоги міста та його бойовий ефект, то слід зробити висновок, що це була перша бомба в світі [16, с. 3].

За іншими джерелами, порох досліджували англійський філософ Роджер Бекон у 1267 р., або німецький монах Бертольд Шварц (Чорний Бертольд), якому і приписується винахід пороху, за різними даними, від 1259 до 1320 року. Також в історії є подія про те, що в битві при Кресі (1346 р.) Бертольд Шварц вперше застосував гармати в польовій війні і сприяв розгрому французького лицарського корпусу [14, с. 325].

В історичних описах перші згадки про вживання пороху – татарами під керівництвом Бату-хана під Легницею проти поляків і сілезців – датовані 1241 роком, але вже близько 1320 року кожне велике місто мало знаряддя, а з 1350 року виготовляло це знаряддя самостійно. Приблизно в 1360 році зустрічаються ручні рушниці «довжиною в одну п'ядь», а в 1380 році – відлиті з бронзи стовбури. Перші потужні вогнепальні знаряддя були із заліза, ковані на оправці, і склалися з декількох шарів. Внутрішній шар робили з досить товстої залізної пластини, яку згинали навколо оправлення, зварювали й проковували в трубу. Поверх нього укладали шар поздовжніх шин, які схоплювалися декількома натягнутими в розпеченому стані кільцями. Хоча перші знаряддя і були дуже громіздкими і важкими, стовбури вони мали досить короткі. Лише в кі-

нці XIV століття майстри намагалися перевершити один одного довжиною стовбурів.

До цих пір невідомо, чи служили перші знаряддя для прямого пострілу. Найбільш імовірно, що спочатку вони були влаштовані лише для метання, тобто стрілянини по навісній траєкторії. Снарядами спочатку служили великі необроблені камені, пізніше, близько середини XIV століття, кулясто тесані камені, а для знарядь менших калібрів стали використовувати залізні ядра, які, звичайно, не відливали, а кували. З цього часу починається, хоча спочатку й безсистемне, визначення калібру (нім. Kaliber) – внутрішнього розміру стовбура у світлі [17].

На наш погляд, є проблемою встановити, коли виникла перша вогнепальна зброя і вибухові речовини, є різне тлумачення цих понять і їх розуміння у різні часи і періоди. Ці терміни згодом підмінювалися іншими, змінювалися з розвитком науки, економіки, техніки, мови і вносили свої корективи, так як в різні століття люди наділяли поняття смислом, зрозумілим і доступним їх періоду життя і знань. Так, наприклад, особа, яка не володіла військовими знаннями, могла сплутати вибухову речовину з «Грецьким вогнем». Появу «Грецького вогню» відносять або до 330 р. н.е., при Костянтині Великому, або ж запровадження «Грецького вогню» приписується Каллінікосу, який вжив його вперше в 670 р. при захисті Константинополя від нападу арабів, від яких, ймовірно, і був запозичений сам склад. «Грецький вогонь» – запальні суміші, що використовувались греками для військових цілей. За останніми дослідженнями Лала, Рейно і Фаве, заснованих на арабських, грецьких і китайських джерелах, склад «Грецького вогню» досить близький до пороху, який був відомий китайцям за тисячу років до н.е. «Грецьким вогнем» спочатку користувалися виключно як сильним запальним засобом, вводячи до його складу нафту і смолисті речовини. Ймовірність останнього припущення підтверджується деякими історичними відомостями, що описують «Грецький вогонь» як вогняну рідину. Грецькі імператори вживали всіх заходів для того, щоб тримати склад «Грецького вогню» в найбільшому секреті. Є, однак, відомості, що «Грецьким вогнем» користувалися іноді так само, як і металевим засобом, для кидання великих каменів з металевих труб. Таке застосування його зустрічається у флоті імператора Олексія Комнена у боротьбі проти пузанців [18]. У 970 р. за часів Сунської династії Фен І-шен і Юе І-фон почали застосовувати запальні стріли, в наконечниках яких закладався повільно палаючий порох [13]. Тобто видно, що до розкриття секретів запалювальних сумішей і вибухових речовин не кожна людина могла зрозуміти, що було застосовано до неї. Також причиною історичних проблем виникнення зброї та вибухових речовин може бути різне використання приладів, притаманних лише тій чи іншій країні після розповсюдження пороху по всьому світу.

Що стосується виникнення відповідальності за вчинення злочинів, то найдавнішим джерелом права є звичай. Коли звичай санкціонується державною владою (а не лише думкою, традицією), він стає нормою

звичаєвого права. Ці норми можуть існувати як в усній, так і в письмовій формі. Так, відомо, що «Закон Російський» частково відображено в договорах Русі з Візантією в 911 і 944 роках. У договорі 911 року записано: «Аще ли ударить мечем или бьетъ кацем либо сосудом, за то ударение или бьенье да вдасть литр 5 сребра по закону Рускому» [19]. Із прийняттям християнства у 988 р. з'являються церковні закони, які були систематизовані і стали відомі під назвою «Статут Володимира» або «Статут Володимира Святославовича» (X ст.), та «Церковний статут Ярослава Мудрого» [20]. З XI ст. відповідальність за вчинення злочинів зі зброєю передбачалась «Правдою Руською», яка діяла на всій території Київської Русі.

«Правда Руська» – перший кодифікований збір давньоруських законів, куди увійшли норми Закону Руського, Правда Ярослава Мудрого, Правда Ярославичів, Статут Володимира Мономаха та інші [21]. Ці норми діяли у Княжий період, який існував з середини IX століття до 1340 року [6]. В різні часи діяли різні редакції «Руської правди»: коротка – XI ст., поширена – сер. XII – поч. XIII ст. та скорочена – XIV–XV ст. [21].

«Коротка правда» передбачала відповідальність вчинених зі зброєю злочинів у таких статтях: Стаття 3. Якщо хто вдарить когось палицею, жердиною, рукою, чашею, рогом або тупою стороною меча, то він платить 12 гривень. Якщо потерпілий не наздожене його й не помститься, то винний платить штраф, і цим справа закінчується [21, с. 65]; Стаття 4. Якщо хто кого вдарить не оголеним мечем або його рукояттю; з того стягнути 12 гривень за образу [21, с. 70]; Стаття 6. Якщо ж ударить мечем по руці або по нозі і відсіче руку або вона стане сохнути, або нога залишиться ціла, але почне кульгати, тоді хай мстять його діти або з винної стягується 40 гривень [21, с. 73]; Стаття 9. Якщо хто відкриє меч, але не вдарить, платить гривню [21, с. 80]; Стаття 13. Якщо хто вкраде чужого коня, зброю або одяг і господар упізнає зникле в своєму світі, то він бере своє, а злодій платить 3 гривні штрафу за образу [21, с. 95]; Стаття 18. А якщо хто зламає спис, щит чи зіпсує одяг і господар захоче утримати у себе, то він отримує доплату грошима за порчу, але якщо власник відмовляється від зламаної речі, то нехай йому буде заплачено, скільки він дав при її покупці [21, с. 117].

Поширена правда передбачала відповідальність вчинених зі зброєю злочинів вже у таких статтях: Стаття 23. Якщо хто кого вдарить не оголеним мечем або його рукояткою, з того стягнути 12 гривень пені (штрафу на користь князя) за образу [21, с. 339]; Стаття 24. Якщо хто відкриє меч, але не вдарить, платить гривню кун [21, с. 341]; Стаття 25. Якщо хто кого вдарить палицею, чашею, рогом або тупою стороною меча, то платить 12 гривень [21, с. 343]; Стаття 27. Якщо хто ранив руку, так що рука відпаде або усохне, або також ногу, око або ніс, за те платить полувир'є – 20 гривень, а пораненому за каліцтво – 10 гривень [21, с. 346]; Стаття 30. Якщо хто вдарить когось мечем, але не вб'є до смерті, платить 3 гривні, а пораненому – гривню за рану, та ще, що потрібно на

лікування, якщо ж уб'є до смерті, то платить виру [21, с. 354]; Стаття 31. Якщо хто штовхне іншого від себе або рвоне його до себе, або по обличчю вдарить, або жердиною, а двоє очевидців то покажуть, – платить 3 гривні продажу, а якщо обвинувачений буде варяг або колбяг, то повинен вивести повне число очевидців, які і повинні принести присягу [21, с. 356]; Стаття 34. Якщо у кого пропаде кінь, зброя чи одяг, і він заявить про те на торгу, а після пізнає зникле в когось у своїй же міській громаді (в своєму ж світу), то прямо брати свою річ, а тому платити йому (тобто господареві зниклої речі) за приховування 3 гривні [21, с. 367].

У Київській Русі розшукова діяльність на першому рівні здійснювалася княжою владою на чолі з князем у справах політичного характеру, на другому – органами управління княжої влади; на третьому – розшуком займалися самі потерпілі [11, с. 40].

У середині XII ст. Київська Русь розпалася на князівства. Монголо-татарська навала завдала величезної шкоди процесу розвитку державності України. Але, незважаючи на гніт Золотої Орди, на початку XIV ст. державне життя відроджується у Придніпров'ї, на Поділлі, Галицько-Волинській землі [20].

У XV столітті про масовість вогнепальної зброї говорити було ще рано. Цього не було ніде – ні в Європі, ні на Русі. Число воїнів, озброєних вогнепальною зброєю, в передових арміях не перевищувало 10 відсотків [15]. Підтвердження цьому ми бачимо в Руській правді, де відповідальність передбачалась лише за вчинення злочинів з використанням «холодної» зброї, і лише статтю 9 можливо віднести до незаконного поводження зі зброєю: «Якщо хто відкриє меч, але не вдарить, платить гривню [21, с. 80]».

Вперше відповідальність у козацько-гетьманській державі за вогнепальну зброю передбачена у «Соборному укладенні» 1649 року. Глава III «Про государів двір» зазначає, що «На государевому дворі заборонялося ходити з пищалями і луками». Джерелами Уложення послужили: 1) «Кормчая книга», 2) Литовський Статут (в редакції 1588 р.), 3) «Судебник» 1550 р. і «Стоглав»; 4) царські укази; 5) вироки Боярської думи [22].

У 1700 році заборонено було носити гострі ножі. Надалі «Статутом Благочиния» 1782 року замінено на загальну заборону носити зброю, а в 1793 році визначено з більшою точністю властивість забороненої зброї [23, с. 51].

У 1743 складено Звід українського права – «Права, за якими судиться малоросійський народ». Це була спроба провести кодифікацію діючих на той час в Україні окремих законів. Про незаконне поводження зі зброєю у розділі III, артикулі 16 розповідається, що всякий хто вибирається у військовий похід, повинен мати свого коня, рушницю. Кого при огляді буде виявлено з чужим, штрафувати і карати на розгляд [24, с. 71].

Проект цієї збірки у 1744 році було подано до сенату. Він складався з 3 книг (статуту Литовського, Зерцала саксонського і збірки Магдебур-

зького права [24, с. 32–55]. Проте роботу над проектом не було завершено у зв'язку з тим, що в другій половині XVIII століття, після скасування залишків автономії України, на неї було поширено загальноросійське законодавство.

З 1781 до 1917 Україна перебувала в складі Російської та Австро-Угорської імперій [6]. У ці часи відповідальність за зброю була передбачена у зводі Законів Кримінальних: Статуту про попередження і припинення злочинів [23]; Статуту про покарання, що накладаються мировими судьями [25] й Уложення про покарання [26].

Носіння, виготовлення без потреби будь-якої зброї було заборонено статтями 243; 248 Статуту про попередження і припинення злочинів 1876 року [23, с. 51–52].

Відповідальність за незаконне зберігання, носіння, без потреби, будь-якої зброї; необережність і безпечність при поводженні з порохом було передбачено статтями 117, 118 Статуту про покарання, що накладаються мировими судьями [25, с. 145, с. 147]. Ці статті діяли до 1917 року. А відповідальність за виготовлення зброї, боєприпасів, вибухових речовин передбачала ст. 986 «Уложения о наказаниях» 1866 року [26, с. 462].

Але з часом дані нормативно-правові акти і вищезазначені статті змінювалися та доповнювалися. Так, в «Уложении о наказаниях уголовных и исправительных» з 1985 по 1910 рік з'являються такі статті, які передбачають відповідальність за: ст. 986-1 торгівлю порохом [27, с. 93–94]; ст. 986-2 зберігання пороху [27, с. 194]; ст. 987 вироблення, зберігання у себе забороненого законом або у великій кількості зброї, пороху, бомб, гранат чи інших снарядів артилерійських знарядь, якщо викритий мав на увазі мету протиправну державної безпеки або спокою; ст. 987-1 виготовлення, придбання, зберігання, носіння та збут, без належного дозволу, вибухових речовин або снарядів, якщо підозрюваний не доведе відсутності злочинної мети [27, с. 195].

У царський період розшуковій діяльності також приділяли велику увагу, так, у 1862 р. відбулася значна поліцейська реформа. Суть удосконалення методів розшукової діяльності полягала в створенні основ професійної таємної агентури двох видів: внутрішньої і зовнішньої. Також віддавалася перевага двом головним джерелам інформування: агентурні повідомлення і дані зовнішнього спостереження.

Дуже важливим у цей період є те, що у Московському охоронному відділенні існувала спеціальна школа, де готувалися кваліфіковані фахівці зовнішнього спостереження. Також там впроваджувалися нові способи вербування осіб, розробки підозрюваних у терористичній діяльності [11, с. 42]. Ставлення до негласних працівників з боку поліції було вельми дбайливим. Один із теоретиків політичного розшуку в Росії С.В. Зубатов навчав своїх офіцерів: «Вы, господа, должны смотреть на сотрудника как на любимую женщину, с которой находитесь в нелегальной связи. Берегите ее как зеницу ока. Один Ваш неверный шаг, и Вы ее опозорите. Помните это, относитесь к этим людям так, как я вам со-

ветую, и они поймут Вас, доверятся Вам и будут работать с вами честно и самоотверженно» [28, с. 79].

З 1903 року Кримінальне Уложення передбачало відповідальність у: ст. 222 за виготовлення, придбання, зберігання або збут вибухової речовини або снаряда за обставин, які доводять, що така речовина або снаряд завідомо призначені для вчинення тяжкого злочину [27, с. 81–82]; ст. 223 за виготовлення, без встановленого законом або обов'язковою постановою дозволу, вогнепальної, вибухової речовини, вогнепального, вибухового снаряда або інших частин; [27, с. 82]; ст. 225 за зберігання, без належного дозволу, вогнепальної, крім пороху, речовини, вибухової речовини, снаряда або зберігання інших, хоча і після отримання дозволу на їх придбання, але поза влаштованого для цих речовин чи снарядів складу або хоча і в складі, але більше дозволеної кількості; за створення складу пороху або іншої вогнепальної або вибухової речовини без належного дозволу; за придбання вибухових речовин або снаряда хоча б і для дозволеного складу, але без особливого дозволу на їх придбання; за продаж або інший збут вибухових речовин, снаряда, особі, яка не має дозволу на їх придбання; за торгівлю порохом або іншими вогнепальними, вибуховими речовинами, снарядами без належного дозволу [27, с. 83]; ст. 226 за зберігання пороху за межами складу в кількості понад тридцять фунтів або хоча і в складі, але в більшій ніж дозволено кількості [27, с. 83]; ст. 230 за зберігання або носіння забороненої зброї; недотримання належної обережності: при поводженні з зарядженою вогнепальною чи іншою небезпечною зброєю при виставленні, вивішуванні, киданні, складанні або перевезенні твердих предметів і т.п. [27, с. 85].

Висновки. Згідно із здійсненим аналізом, можна зробити висновок, що вперше відповідальність за незаконне поводження зі зброєю було передбачено ще у 911 р. «Законом Російським». Оперативно-розшукові заходи щодо осіб, які займаються незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, проводилися ще у часи Київської Русі, але правову основу оперативно-розшукових заходів щодо осіб, які займаються незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, на сьогодні складає післяреволюційне законодавство (з 1917 р.), яке діє і в наші часи з певними змінами і уточненнями.

Бібліографічні посилання

1. Мітрухов П. М. Напрями вирішення окремих організаційно-правових проблем вилучення загальнонебезпечних предметів з незаконного поводження згідно зі ст. 263 КК України / П. М. Мітрухов // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : матеріали наук.-практ. конф. МВС України. – Х., 2012. – С. 233–235.
2. Ленин В. И. Полное собрание сочинений / В. И. Ленин. – М., – Т. 39. – 1977.
3. Махонь С. В. Крылатые слова и словари крылатых слов : сб. матер. для учащихся / С.В. Махонь. – Мн., 2009.
4. Елизавета М. Б. Археологические памятники Свердловска и его окрестностей / М. Б. Елизавета. – Екатеринбург, 2012.

5. Тишкин А. А. Методика отбора проб для радиоуглеродного и дендрохронологического датирования : учебно-метод. пособие / А. А. Тишкин. – Барнаул, 2001.
6. Синило С. Краткий справочник истории Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dimukraine.com/istukr/index.html>.
7. Телегин Д. Я. Орудия каменного века : доклады участников археологической конференции / ред. кол. Д. Я. Телегин, Ю. Г. Колосов, В. И. Неприна. – К., 1978.
8. Археология : учебное пособие [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.coppertube.ru/?page_id=2208.
9. История Европы с древнейших времен до наших дней : в 8-ми т. / [ред. кол.: А. О. Чубарьян и др.]. – М., 1988. – Т. 1 : Древняя Европа. – 1994.
10. Свободная энциклопедия «Википедия» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ru.wikipedia.org/wiki/Железный_век.
11. Пиджаренко А. М. Исторические аспекты уголовного и политического сыска / А. М. Пиджаренко // Бюллетень по обмену опытом работы МВД Украины №113 / 114. – К., 1994. – С. 39–43.
12. Lorge A. Peter. From gunpowder to the bomb The Asian military revolution : hardback new approaches to Asian history (No. 3) / Peter A. Lorge. – Vanderbilt University, Tennessee, 2008.
13. Энгельс Ф. Артиллерия / Ф. Энгельс // Избранные военные произведения. – США, – Т. 1. – 1858.
14. Краткая история создания ручного огнестрельного оружия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.shotgun.com.ua/fire/fire_hist.html.
15. Курушин М. Ю. 100 великих военных тайн [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.history.vn.ua/book/100tayn/25.html>.
16. Андреев К. К. Взрыв и взрывчатые вещества : научно-популярная библиотека солдата и матроса / К. К. Андреев. – М., 1956.
17. Бехайм В. Развитие огнестрельного оружия / В. Бехайм. // Энциклопедия оружия : военное дело – СПб., 1995.
18. Энциклопедический словарь [изд.: Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона]. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://dic.academic.ru/dic.nsf/brokgauz_efron/32425.
19. Исаев И. А. История государства и права России : учебник для юрид. вузов / И. А. Исаев. – 3-е изд., перераб. и доп. – М., 1996.
20. Українська минувшина [Електронний ресурс] : Ілюстрований етнографічний довідник / [за ред. А. Пономарьова]. – Режим доступу : <http://etno.uaweb.org/mynuvshyna/r14.htm>.
21. Александров Б. В. Правда Русская / Б. В. Александров, В. Г. Гейман, Г. Е. Кочин и др. ; под. ред. Б. Д. Грекова. – М., 1947.
22. Степанов С. А. Соборное уложение 1649 г. / С. А. Степанов : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://stepanov01.narod.ru/history/lect06_8.htm.
23. Устав о предупреждении и пресечении преступлений : по состоянию на 1876 г. – СПб., 1876.
24. Права, по которым судится малороссийский народ / [ред. А. О. Кистяковский]. – К., 1879.
25. Устав о наказаниях, налагаемых мировыми Судьями / [сост. Чулков И.; издал Мосолов П.]. – М., 1886.
26. Уложения о наказаниях уголовных и исправительных : по изданию 1866 / [сост. Таганцев Н. С.] – СПб., 1873.
27. Свод законов уголовных : по состоянию на 1885 год и по прод. 1906, 1908, 1909 и 1910 г.г. – Северо-донецк, Т. XV. – 1910.
28. Мельниченко И. И. Сыск в царской России / И. И. Мельниченко // Бюллетень по обмену опытом работы МВД Украины №113/114. – К., 1994.

Надійшла до редакції 14.09.2012